

การแสดงหมอลำคณะเสียงอีสาน

The Performing arts of siang isan company.

ปณณัตต์ ลำเพ็ญ¹ และอนุกุล โรจนสุขสมบูรณ์²

Punnatut Lumfuay¹ and Anukoon Rotjanasuksomboon²

¹นิสิต หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²อาจารย์ สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹Master Student of Art Faculty of Fine and Applied Art Chulalongkorn University

²Lecturer from the Faculty of Fine and Applied Art Chulalongkorn University

Corresponding Author Email: Punpun_35731@hotmail.com

Received: 11 April 2021

Revised: 11 May 2021

Accepted: 14 May 2021

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของหมอลำคณะเสียงอีสาน และ 2. เพื่อศึกษาแนวคิดและรูปแบบการแสดงของหมอลำคณะเสียงอีสาน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีเครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกตการณ์ โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย จำนวน 20 คน ประกอบด้วย บุคลากรคณะเสียงอีสาน จำนวน 10 คน การแสดงคณะเสียงอีสาน จำนวน 10 คน ที่มาจากการเลือกแบบเจาะจง แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์แบบเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาของคณะเสียงอีสาน ได้ปรับเปลี่ยนพัฒนารูปแบบการแสดงเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ชม พัฒนารูปแบบของเวทีที่มีความทันสมัย ออกแบบชุดของการแสดงให้เกิดความอลังการ สร้างความตระการตาอยู่เสมอ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากตะวันตกมาพัฒนาให้เหมาะสมกับการแสดงหมอลำในยุคปัจจุบัน โดยจะแบ่งออกเป็น 4 ช่วง ได้แก่ 1.1) การเก็บเกี่ยวประสบการณ์ด้านการแสดง 1.2) การพัฒนาฝีมือและรูปแบบการแสดงเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ชม 1.3) การสร้างอัตลักษณ์พัฒนารูปแบบการแสดงที่โดดเด่น 1.4) การรักษามาตรฐานเพื่อครองใจของผู้ชม การแสดง และ 2) รูปแบบการแสดงหมอลำคณะเสียงอีสาน พบว่า การแสดงหมอลำคณะเสียงอีสานได้นำเสนอรูปแบบการแสดงทั้งหมด 4 รูปแบบ คือ 2.1) การแสดงลำเรื่องต่อกลอน 2.2) การแสดงตลก 2.3) การแสดงคอนเสิร์ต 2.4) การแสดงวัฒนธรรมร่วมสมัย โดยเนื้อหาการแสดงลำเรื่องต่อกลอนเป็นการประพันธ์บทขึ้นมาใหม่ โดยนำเรื่องราววิถีชีวิตของชาวบ้านสะท้อนสังคมของคนอีสานผสมผสานการแสดงแบบดั้งเดิมและแบบสมัยใหม่เข้าด้วยกัน นำจุดขายของการแสดงตลกที่สะท้อนถึงปัญหาสถานการณ์บ้านเมือง จนเป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับของผู้ชมอย่างกว้างขวาง

คำสำคัญ: หมอลำ, อัตลักษณ์, การแสดงหมอลำคณะเสียงอีสาน

Abstract

The purposes of this study were to 1. To study the history of Mo Lam from the Isan Sang Faculty and 2. To study the concept of acting and the style of acting of the Isan Singing Faculty. It is a qualitative research. There are research tools such as interview forms and observation forms. The research target group consisted of 20 people, consisting of 10 people from the Isan Sound Faculty and 10 people from the Isan Sound Faculty. The data obtained from interviews, observations and related documents were used for content analysis. The results of the research showed that 1) studied the history of the Faculty of Isan Sound. has modified and developed the style of the show to meet the needs of the audience Develop a modern stage style Design a

set of performances to always be spectacular and spectacular. Which has been influenced by the West to develop to suit the modern day Mor Lam performances. It will be divided into 4 periods, namely 1.1) collecting experience in acting 1.2) developing skills and acting styles to meet the needs of the audience 1.3) creating identity and developing outstanding performance styles 1.4) Maintaining the standard to win the audience's hearts and 2) the style of the performance of the Mor Lam Company with the Isaan Song Tor Klon 2.2) Comedy show 2.3) Concert performance 2.4) Contemporary culture show The content of the story line to the poem is a new script. By bringing the story of the villagers' way of life, reflecting the society of the Isaan people, combining traditional and modern performances together. Bring the selling point of the comedy show that reflects the problems of the country's situation. until known and widely accepted by the audience.

Keywords: Mor Lam, Identity, Siang Isaan Company

บทนำ

หมอลำ เป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านของภาคอีสาน ใช้การขับร้องเพลงพื้นบ้านประกอบการรำ โดยตัวผู้แสดงต้องมีทักษะการท่องจำบทกลอน มีความชำนาญในการขับร้องกลอนลำได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะมีการประพันธ์บทขึ้นเป็นภาษาถิ่นอีสาน หมอลำแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1) หมอลำที่แสดงเพื่อความบันเทิง ได้แก่ หมอลำกลอน หมอลำพื้น หมอลำเรื่อง หมอลำเพลิน 2) หมอลำที่แสดงในพิธีกรรม ได้แก่ หมอลำผีฟ้าเป็นการลำที่มีจุดประสงค์ คือ รักษาคนป่วยและพยากรณ์ดินฟ้าอากาศ จะมีแคนเป็นเครื่องดนตรีประกอบหลัก ซึ่งปัจจุบัน ผู้ชมมักให้ความสนใจการชมหมอลำอีกประเภทหนึ่ง คือ หมอลำเรื่องต่อกลอน เป็นหมอลำที่มีการพัฒนามาจากหมอลำพื้น เป็นการลำเพื่อเล่าเรื่องนิทานพื้นบ้านหลังจากนั้นได้พัฒนาเป็นหมอลำหมู่ เริ่มมีการแสดงเป็นรายการให้ผู้แสดงสมมุติบทบาทเป็นตัวละครต่าง ๆ (ข้าคม พรประสิทธิ์, 2553, น.95)

การแสดงหมอลำเป็นวัฒนธรรมบันเทิงในแถบภาคอีสานมาแต่โบราณ แม้ในปัจจุบันเกิดการหลั่งไหลของวัฒนธรรมข้ามชาติและการรับเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้หมอลำเกิดการปรับเปลี่ยนอย่างเลือกสรรทั้งรูปแบบการแสดง จังหวะดนตรีและเนื้อหาของกลอนลำ เพื่อสามารถรักษาความบันเทิงที่เท่าทันสังคมจนสามารถตอบสนองรสนิยมของผู้ชมไว้ได้ ขณะเดียวกันหมอลำได้พยายามนำกลวิธีสมัยใหม่มาใช้เป็นเครื่องมือในการสืบทอดและรักษามรดกองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่แฝงอยู่ในศิลปะการแสดง ดังนั้น การผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมและวัฒนธรรมสมัยนิยมจึงกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของหมอลำในปัจจุบัน สะท้อนถึงไหวพริบในการปรับตัว รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นอันฝังรากลึกอยู่ในวิถีชีวิตของชาวอีสาน ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทุกหน่วยงานควรร่วมอนุรักษ์ สืบทอดและปลูกจิตสำนึกแก่นุชนให้ได้ประจักษ์ถึงภูมิปัญญาไทยด้านหมอลำให้คงอยู่ (ทิตโส สุตตะแนน, 2558, น.25)

คณะเสียงอีสาน เป็นคณะวงหมอลำแนวหน้าของประเทศไทยที่มีชื่อเสียงและคนกล่าวถึงเป็นอย่างมาก ทั้งบทประพันธ์กลอนลำที่สะท้อนถึงชีวิตชาวอีสาน วิธีการเล่นตลกที่ไม่ซ้ำใคร โดยเฉพาะการแต่งกายของศิลปินที่เลือกใช้ผ้าไหมพื้นบ้านของภาคอีสาน มาตัดเย็บในรูปแบบสมัยใหม่ ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาของหมอลำอีกขั้นในการนำเสนอให้กับผู้ชมได้เข้าถึงกลอนลำและการแสดง ความสำคัญของการแสดงที่เป็นเสน่ห์บทลำเรื่องต่อกลอนของเสียงอีสานคือความเหมือนจริง และความสมจริงในบทบาทการแสดงของหมอลำ ทำให้ผู้ชมติดตามไปชมเป็นจำนวนมาก คณะเสียงอีสานเป็นวงหมอลำที่มีสมาชิกอยู่รวมกันร่วม 300 ชีวิต มีการบริหารและการจัดการคล้ายคลึงกับบริษัทแต่ยังคงลักษณะครอบครัวใหญ่ ภายในวงแบ่งการทำงานเป็นแผนกต่าง ๆ คือ ฝ่ายเครื่องเสียง ฝ่ายเวที ฝ่ายดนตรี ฝ่ายหมอลำ ฝ่ายนักร้อง ฝ่ายทางเครื่องและฝ่ายรถเสียงและอื่น ๆ ในระยะเวลา 1 ปี ชาวคณะเสียงอีสานมี

เจ้าภาพว่าจ้างทั้งหมด 8 เดือน หรือกว่า 240 งาน โดยการบริหารจัดการคณะเสียงอีสานนั้นเป็นหน้าที่ของนายมัทธิง ฉิมหลวง และนางอุไร ฉิมหลวง (นกน้อย อุไรพร) เป็นหัวหน้าคณะ (เดอะอีสานเรคคอร์ด, 2562, ออนไลน์)

ดังนั้น จากการก่อตั้งของคณะเสียงอีสานมานานกว่า 45 ปี ด้วยความทุ่มเทของนางอุไร ฉิมหลวง (นกน้อย อุไรพร) ทำให้หมอลำคณะเสียงอีสานเป็นที่ยอมรับของแฟนเพลงให้เป็นคณะหมอลำแนวหน้าของประเทศไทย ซึ่งเป็นศิลปินหมอลำที่มีความรู้และความสามารถรอบด้านที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการการแสดงหมอลำ รวมไปถึงการนำเสนอการแสดงที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรมชาวอีสาน ผู้วิจัยจึงเห็นว่าสมควรที่จะศึกษาและวิเคราะห์ประวัติคณะเสียงอีสาน แนวคิดและรูปแบบการแสดงของหมอลำคณะเสียงอีสาน เพื่อให้เกิดองค์ความรู้และเป็นแนวทางให้กับผู้ที่ต้องการศึกษาในด้านการบริหารจัดการการแสดง ตลอดจนได้มีส่วนร่วมในการรักษาสืบสานและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของภาคอีสาน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของหมอลำคณะเสียงอีสาน
2. เพื่อศึกษาแนวคิดและรูปแบบการแสดงของหมอลำคณะเสียงอีสาน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ได้แก่ หัวหน้าคณะเสียงอีสาน ผู้ออกแบบการแสดงฝ่ายต่าง ๆ ศิลปินร้องนักแสดง ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในคณะเสียงอีสาน จำนวน 10 คน และผู้ชมการแสดงคณะเสียงอีสาน คือ บุคคลที่ติดตามผลงานการแสดงคณะเสียงอีสาน จำนวน 10 คน ที่มาจากการเลือกแบบเจาะจง

2. เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (Interview) และแบบสังเกตการณ์ (Observation)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ (Document Research) เช่น หนังสือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบบสัมภาษณ์ (Interview) และแบบสังเกตการณ์ (Observation)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้ทำการรวบรวมข้อมูลด้วยกระบวนการต่าง ๆ จากแบบสัมภาษณ์ (Interview) แบบสังเกตการณ์ (Observation) และข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการแสดงคณะเสียงอีสาน ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของคณะเสียงอีสาน

ผลการวิจัยพบว่า คณะเสียงอีสานก่อตั้งขึ้นเมื่อตั้งแต่ พ.ศ. 2519 เดิมชื่อว่าวงดนตรีนกน้อย อุไรพร โดยมีนายมัทธิง ฉิมหลวง เป็นผู้จัดการวงและนางอุไร ฉิมหลวง (นกน้อย อุไรพร) เป็นหัวหน้าวง สำหรับการแสดงจะมีเพียงการแสดงร้องเพลงประกอบดนตรีเท่านั้น มีสมาชิกในวงประมาณ 35 คน มีพาหนะคือรถมินิบัสเพียงคันเดียวสำหรับการจุอุปกรณ์และสมาชิกในวง (จรูญโมศรีหงส์ทอง, 2553, น.13) เนื่องจากช่วงแรกของการแสดงยังไม่ประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายจึงศึกษามุมมองด้านการตลาดใหม่ ทำให้พบว่ากลุ่มผู้ชมกลุ่มวัยรุ่นที่มารับฟังดนตรีเพียงอย่างเดียวมีจำนวนน้อยกว่ากลุ่มผู้ชมส่วนใหญ่ ได้แก่ กลุ่มคนวัยทำงาน กลุ่มผู้เฒ่าและครอบครัว ต้องการชมการแสดงที่มากกว่าการแสดงดนตรีเพียงอย่างเดียว หลังจากทราบความต้องการของผู้ชมแล้วก็มีการคิดปรับปรุงการแสดงเพื่อให้ถูกใจผู้ชมทุกกลุ่มและทุกช่วงวัยดังกล่าว จึงสนับสนุนให้นางอุไร ฉิมหลวง (นกน้อย อุไรพร) ผูกหัดการแสดงหมอลำ ต่อมา ในปีพ.ศ. 2528 ได้มีการพัฒนารูปแบบการแสดง รูปแบบเวที ชุดทางเครื่องที่ใช้

ประกอบการแสดง ทำให้การแสดงยิ่งใหญ่มากขึ้น มีสมาชิกเพิ่มขึ้น ไม่ว่าจะเป็น ทางเครื่อง ศิลปิน นักร้องและตลก ทำให้คณะเสียงอีสานเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายของคนในภาคอีสาน ต่อมาคณะเสียงอีสานได้ร่วมสัญญากับบริษัทหีบโกลนมิวสิก มีการอัดเพลงและบันทึกการแสดงสด คอนเสิร์ต ตลก และลำเรื่องต่อกลอน มีอัลบั้มเพลงของศิลปินและเนื้อในโอกาสต่าง ๆ มีการจัดคอนเสิร์ตในวาระพิเศษเช่น คอนเสิร์ตวันพ่อ วันแม่ นับตั้งแต่ ปี พ.ศ.2545 ถือว่าเป็นช่วงเวลาทองของคณะเสียงอีสานเป็นอย่างมากเพราะไม่ว่าจะเป็นความลงตัวในการแสดงและชื่อเสียงของศิลปิน มีสปอนเซอร์หลักและบริษัทเครื่องดื่มชูกำลังชื่อดังในการสนับสนุน หากต้องการติดต่อกับการแสดงจะต้องติดต่อกับการแสดงล่วงหน้า 2-3 ปี จึงถือกำเนิดเป็นปรากฏการณ์ “เสียงอีสานฟีเวอร์” เมื่อชื่อเสียงของวงเสียงอีสานมีมากขึ้นนั้น สืบเนื่องมาจากจำนวนของทีมงาน ขบวนการนอยที่ยาวเหยียด เวที แสง สี เสียง และการแสดงตื่นตาตื่นใจ รวมไปถึงการแจ้งเกิดของศิลปินอีกมากมาย เช่น ลูกแพร-ไหมไทย อุไรพร ปอยฝ้าย มาลัยพร คำมอด พรชุนเดช น้องแกละ เสียงอีสาน สายใย-ไหมพรม อุดมพร ต่อมาในปี 2547-2548 ซึ่งถือเป็นฤดูกาลของเสียงอีสาน ได้เกิดการพัฒนาแบบพลิกวงการให้เป็นไปตามกระแสความนิยม เช่น การเพิ่มเวทีในรูปแบบขึ้นบันได มีการพัฒนาชุดทางเครื่องให้มีความสวยงามและทันสมัย ในส่วนของการออกแบบฉากและเวที คณะเสียงอีสานได้ใช้ผ้าฉากเพชรเข้ามาใช้ประกอบการออกแบบป้ายและฉากของเวที ในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ.2553 คณะได้มีการพัฒนาระบบโดยเปลี่ยนมาใช้เวทีแบบไฮดรอลิกรูปแบบใหม่จากเดิมที่มีรูปแบบลักษณะเป็นแบบนั่งร้าน สร้างความแปลกใหม่ให้กับวงการหมอลำ ซึ่งอาจเป็นทางเลือกให้กับวงหมอลำคณะอื่น ๆ นำไปเป็นต้นแบบในการใช้ประโยชน์ของเวทีหมอลำในปัจจุบัน (อุไร ฉิมหลวง, สัมภาษณ์)

2. เพื่อศึกษาแนวคิดและรูปแบบการแสดงของหมอลำคณะเสียงอีสาน

ผลการวิจัย พบว่า การแสดงคณะเสียงอีสาน ได้มีรูปแบบการแสดงต่าง ๆ รวมกันเป็นการแสดงคณะหมอลำที่มีขนาดใหญ่ เน้นการใช้แนวคิดการนำเสนอที่มีความผสมผสานระหว่างการแสดงแบบดั้งเดิมและสมัยใหม่ให้เกิดเป็นศิลปะการแสดงในรูปแบบของการแสดงหมอลำคณะเสียงอีสาน เพื่อส่งมอบความบันเทิงให้กับผู้ชม (อุไร ฉิมหลวง, สัมภาษณ์) แบ่งออกเป็นรูปแบบการแสดง 4 ส่วน ดังนี้

2.1 การแสดงลำเรื่องต่อกลอน ลำเรื่องต่อกลอน เป็นการแสดงหมอลำที่มีพัฒนาการมาจากหมอลำพื้น ที่เป็นการลำเพื่อเล่าเรื่องนิทานพื้นบ้านและเรื่องเล่า โดยการให้ผู้แสดงสมมุติบทบาทเป็นตัวละคร มีฉากของเรื่องหลาย ๆ ฉาก แต่เดิมมีตัวละครหลัก ๆ ไม่กี่คน เช่น พระเอก นางเอก ตัวโกง ตัวพ่อ ตัวแม่ ผู้ช่วยพระเอกและผู้ช่วยนางเอกซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวตลกไปด้วย ในปัจจุบันคณะเสียงอีสานได้มีการพัฒนารูปแบบการแสดงการลำเรื่องต่อกลอน ทั้งเนื้อหาของการลำที่เน้นเรื่องของวิถีชีวิตของชาวอีสาน โดยการประพันธ์บทของนางอุไร ฉิมหลวง (นกน้อย อุไรพร) ทั้งเครื่องแต่งกายตามความสมจริงในบทบาทของหมอลำพัฒนาเป็นการแสดงที่มีตัวละครและตัวประกอบหลายคน ได้นำการแสดงอื่น ๆ ประกอบเข้าด้วยกัน เช่น มีการแสดงช่วงเพลง (การเต้ย) ช่วงตลก ช่วงการลำเรื่องต่อกลอน แทนที่จะเป็นการลำเป็นเรื่องเพียงอย่างเดียวแบบสมัยก่อน

2.2 การแสดงตลก นับว่าเป็นการแสดงที่มีพัฒนาการมาจากการละเล่น “สวดคฤหัสถ์” เป็นศิลปะการแสดงที่ให้ความบันเทิงสนุกสนานเพลิดเพลิน อาจสอดแทรกความรู้คติธรรม ซึ่งเป็นการสะท้อนเรื่องราวที่เกิดขึ้นในสังคมทันต่อเหตุการณ์บ้านเมืองนำเสนอ มุขตลกแบบใหม่ ๆ ที่ไม่สามารถคาดเดาได้ มุขตลกในตำนานของศิลปินรุ่นเก๋านำกลับมาแสดงซ้ำเพื่อให้เกิดถึงบรรยากาศแบบเดิม นำเสนอเนื้อเรื่องที่ไม่มีความซับซ้อนจนเกินไป เครื่องแต่งกายสวมใส่ตามบทบาทต่าง ๆ ของตัวละคร

2.3 การแสดงคอนเสิร์ต เป็นช่วงการแสดงหมอลำที่ได้รับความนิยมมากในปัจจุบัน ในการแสดงช่วงนี้เป็นการแสดงร้องเพลงประกอบทางเครื่อง โดยมีวิธีการเลือกเพลงตามแนวคิดหลักหรือตามความเหมาะสมที่ได้ประชุมกันในช่วงแรก โดยจะเลือกเพลงจากบุคลิกของนักร้อง การเลือกชุดการแสดงต้องมีความสอดคล้องกับบทเพลง การออกแบบท่าเต้นคำนึงจังหวะทำนองเพลงและเนื้อหา อีกทั้งยังได้นำบทเพลงที่กำลังได้รับความนิยมมาทำการแสดงเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ชม

2.4 การแสดงวัฒนธรรมร่วมสมัย การแสดงวัฒนธรรมอีสานร่วมสมัยของคณะเสียงอีสาน เป็นการสร้างสรรค์การแสดงจากรากของวัฒนธรรมของภาคอีสานและวัฒนธรรมของประเทศไทย ผ่านกระบวนการทางความคิดการออกแบบ นำเสนอผ่านรูปแบบการแสดงเพื่อให้ผู้ชมได้ตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมไทยในการสร้างสรรค์การแสดงวัฒนธรรมอีสานประยุกต์มีการกำหนดแนวคิดของการแสดงที่ชัดเจนชัดเจน เพื่อศึกษาข้อมูลในเชิงลึก การออกแบบลีลาท่าทางการแสดงได้นำท่าทางของพื้นบ้านมาประยุกต์ และผสมผสานลีลาเทคนิคท่าแบบสมัยใหม่ การออกแบบเครื่องแต่งกายได้นำผ้าพื้นเมืองตามแนวคิดมาประยุกต์กับการตัดเย็บเพื่อให้เกิดความแปลกใหม่และสะดวกรวดเร็วในการเปลี่ยนเสื้อผ้า

ภาพที่ 1: การแสดงหมอลำคณะเสียงอีสานช่วงนกน้อย อุไรพร พ.ศ.2561 ภาพที่ 2: การแสดงโชว์วงหมอลำคณะเสียงอีสาน พ.ศ.2562
ที่มา: อุไร ฉิมหลวง ที่มา: ผู้วิจัย

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการแสดงหมอลำคณะเสียงอีสาน ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของคณะเสียงอีสาน พบว่า จากอดีตจนถึงปัจจุบัน กลุ่มผู้ชมการแสดงของคณะเสียงอีสานมีความหลากหลายของช่วงวัย ทางคณะเสียงอีสานจึงได้ปรับเปลี่ยนพัฒนารูปแบบการแสดงอยู่เสมอ ด้านดนตรีได้นำดนตรีสากลเข้ามาใช้กับการแสดงเพื่อให้มีรูปแบบที่มีความทันสมัย พัฒนาการแสดงที่สะท้อนวิถีชีวิตของชาวอีสาน การพัฒนารูปแบบของเวทีที่มีความทันสมัยเป็นแบบขั้นบันไดหลายชั้น พัฒนาชุดของการแสดงให้เกิดความอลังการสร้างความตระการตาบนเวทีการแสดง ซึ่งได้รับอิทธิพลจากตะวันตกมาพัฒนาให้เหมาะสมกับการแสดงหมอลำในยุคปัจจุบัน คณะเสียงอีสานได้ทำการเซ็นสัญญากับบริษัทเพลง จึงได้รับโอกาสในการบันทึกการแสดงสดเพื่ออัดแผ่นจัดจำหน่ายจนทำให้คณะเสียงอีสานได้เป็นที่รู้จักของผู้ชมทั่วประเทศกว่า 45 ปี ของการพัฒนาปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดงอยู่เสมอทำให้คณะเสียงอีสานเป็นที่ยอมรับจากผู้ชมก้าวขึ้นสู่คณะหมอลำแนวหน้าของประเทศไทย โดยผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 4 ช่วง ได้แก่ 1) การเก็บเกี่ยวประสบการณ์ด้านการแสดง 2) การพัฒนาฝีมือและรูปแบบการแสดงเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ชม 3) การสร้างเอกลักษณ์พัฒนารูปแบบการแสดงที่โดดเด่น 4) การรักษามาตรฐานเพื่อครองใจของผู้ชมการแสดง

2. เพื่อศึกษาแนวคิดและรูปแบบการแสดงของหมอลำคณะเสียงอีสาน พบว่า การแสดงของคณะเสียงอีสานได้นำเสนอรูปแบบการแสดงทั้งหมด 4 รูปแบบ คือ 1) การแสดงลำเรื่องต่อกลอน 2) การแสดงตลก 3) การแสดงคอนเสิร์ต 4) การแสดงวัฒนธรรมร่วมสมัย เนื้อหาการแสดงลำเรื่องต่อกลอนเป็นการประพันธ์บทขึ้นมาใหม่ โดยนำเรื่องราววิถีชีวิตของชาวบ้านสะท้อนสังคมของคนอีสานเพื่อสร้างแนวคิดให้กับผู้ชม จนทำให้เป็นที่ประทับใจและถูกกล่าวถึง ได้มีการผสมผสานการแสดงแบบดั้งเดิมและแบบสมัยใหม่เข้าด้วยกัน เช่น การใช้กลอนลำและทำนองการลำผสมความใหม่อยู่ในรูปแบบการแสดงเพลงโชว์ที่มีการใช้ทางเครื่องจำนวนมาก ๆ ประกอบการแสดง มีการปรับเปลี่ยนโดยให้ความสำคัญกับรูปแบบการแสดงที่ใช้ความอลังการเพื่อความบันเทิงมาก

ขึ้น นอกจากนี้หมอลำคณะเสียงอีสานสามารถนำจุดขายของการแสดงตลกที่สะท้อนถึงปัญหาสถานการณ์บ้านเมือง จนเป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับของผู้ชมอย่างกว้างขวาง

การอภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการแสดงหมอลำคณะเสียงอีสาน ผู้วิจัยสามารถจำแนกการอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ความเป็นมาของคณะเสียงอีสาน ผลการอภิปรายผลพบว่า คณะเสียงอีสานเริ่มต้นจากวงดนตรีขนาดเล็กจากนั้นได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบของการแสดงเพื่อยกระดับให้กับวงการการแสดงหมอลำ จากอดีตจนถึงปัจจุบันวัยรุ่นจะมีบทบาทในการชมการแสดงหมอลำมากขึ้น ด้วยสถานการณ์ดังกล่าวทำให้คณะเสียงอีสานได้มีการพัฒนาการแสดงอยู่เสมอ สอดคล้องกับวันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์ (อ้างถึงในสุริยา สมุทคุปต์, 2544, น.27) ปัจจัยที่ทำให้คณะหมอลำสามารถครองใจคนทั่วประเทศ คือ การประยุกต์ให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน เริ่มจากการใช้คำร้องภาษาไทยแรกเข้าไปในเนื้อเพลงอีสาน ควบคู่กับการแทรกทำนองลูกทุ่งสลับกับจังหวะหมอลำ และการใช้เครื่องดนตรีสมัยใหม่ มีทางเครื่องแบบดนตรีลูกทุ่งประกอบการแสดง นอกจากนั้นแล้ว ความมีเสน่ห์ของการแสดงหมอลำ คือจังหวะที่สนุกสนานและระดับเสียงแคนที่สามารถประยุกต์เข้ากับเครื่องดนตรีสมัยใหม่ได้เป็นอย่างดี ก็ถือเป็นพื้นฐานของหมอลำที่ส่งผลให้คณะหมอลำโด่งดังได้รับความนิยมทั่วประเทศ

2. ด้านแนวคิดการออกแบบการแสดงหมอลำคณะเสียงอีสาน จากการศึกษาพบว่าแนวคิดการแสดงของคณะเสียงอีสานมุ่งเน้นที่จะนำเสนอศิลปวัฒนธรรมภาคอีสาน รวมทั้งผสมผสานวัฒนธรรมร่วมสมัยเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ชม ทั้งรูปแบบของวงดนตรี เครื่องแต่งกาย สีสันท่าเต้น เวทีการแสดง บทประพันธ์การแสดงเล่าเรื่องต่อกลอน และการแสดงตลกจนเป็นอัตลักษณ์ของคณะเสียงอีสาน ส่วนการเลือกบทเพลงนั้นจะมุ่งเน้นเพลงที่มีความเหมาะสมกับนักร้อง ทั้งน้ำเสียงบุคลิกภาพของนักร้อง เป็นเพลงที่เป็นที่ได้รับความนิยมของผู้ชมทั้งอดีตและปัจจุบัน จึงอภิปรายได้ว่า การออกแบบการแสดงคณะเสียงอีสาน เกิดจากการนำความรู้ด้านต่าง ๆ เข้ามาบูรณาการผ่านกระบวนการทางความคิด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547, น.225) นาฏยประดิษฐ์ เป็นการประมวลปัจจัยต่าง ๆ ของการแสดงมาสร้างสรรค์เป็นนาฏยศิลป์ นาฏยประดิษฐ์แม้จะเป็นศิลปะสร้างสรรค์ที่ต้องการความแปลกความใหม่ แต่ก็ยังต้องอาศัยปัจจัยของนาฏยจารีตจากอดีตเป็นฐาน วัตถุประสงค์ วิธีการศึกษา และเรียนรู้ตัวอย่างจากอดีตยังมีมากและหลากหลายเพียงใดก็ย่อมทำให้นักนาฏยประดิษฐ์มีโอกาสรสร้างสร้างงานนาฏยศิลป์ได้กว้างไกลเพียงนั้น เพราะนักนาฏยประดิษฐ์สามารถนำสิ่งที่ได้พบได้เห็นมาใช้ในงานออกแบบของตนได้

3. รูปแบบการแสดงของคณะเสียงอีสาน พบว่าในปัจจุบันผู้ชมการแสดงโดยส่วนมากเป็นกลุ่มวัยรุ่นเน้นการเสพเพื่อความบันเทิงเท่านั้น ทำให้การแสดงของคณะเสียงอีสานได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบของการแสดง เน้นการร้องเพลงในรูปแบบของคอนเสิร์ต ผสมผสานการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนมุ่งเน้นการแสดงออกผ่านลีลาท่าทางของการแสดง การแสดงสะท้อนเรื่องราวของคนในสังคมปัจจุบันโดยผู้แสดงต้องอาศัยทักษะการแสดงด้านต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ชมได้รับอรรถรสจากการชมการแสดงอย่างสมบูรณ์ สอดคล้องกับแนวคิดนพมาศ แวหงส์ (2556, น.96) การแสดงคือการเล่นสมมุติ การจะตัดสินว่านักแสดงคนไหนแสดงได้ดีนั้นก็ เป็นเรื่องที่ไม้อาจสรุปกันได้ง่ายๆ เนื่องจากแสดงเป็นสิ่งที่เปี่ยมอารมณ์เกินกว่าที่จะมีสูตรตายตัวที่พิสูจน์ให้เห็นว่าการแสดงของนักแสดงคนไหนยอดเยี่ยมดีเลิศ เพราะการแสดงมีเรื่องของความรู้สึกของความรู้สึกส่วนตัว ทักษะคิด รสนิยม และอารมณ์ของผู้ชมในขณะที่ชมการแสดงเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ดังนั้นการจะตัดสินว่าการแสดงของใครยอดเยี่ยมนั้นคงต้องใช้เกณฑ์การตัดสินว่าใครสามารถถ่ายทอดศิลปะการแสดงออกมาได้ดีเยี่ยมจนสามารถโน้มน้าวให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกร่วมได้สำเร็จ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 เนื่องจากงานวิจัยเรื่องการแสดงหมอลำคณะเสียงอีสาน เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวกับองค์ความรู้ของหลายสาขาวิชา ทั้งด้านการจัดการแสดง วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี การอนุรักษ์วัฒนธรรม รวมไปถึงการสร้างอาชีพให้กับบุคคลที่มีความสนใจในการสืบสานวัฒนธรรมหมอลำ ดังนั้นหน่วยงานของภาครัฐและเอกชนควรตระหนักถึงความสำคัญของการแสดงหมอลำ สนับสนุนเผยแพร่องค์ความรู้การแสดงหมอลำให้เป็นที่ยอมรับทั้งภายในและต่างประเทศ เพื่อการอนุรักษ์และส่งเสริมการสร้างอาชีพให้แก่ประชาชน

1.2 จากข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยพบว่า ในยุคการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ทำให้การแสดงของคณะเสียงอีสานถูกยกเลิก ไม่สามารถออกเดินสายทำการแสดงได้ ก่อให้เกิดความขัดข้องทางการเงิน ดังนั้นทางคณะเสียงอีสานควรหาวิธีการหรือช่องทางอื่นในการจัดการแสดง เพื่อเป็นการหารายได้ให้แก่คณะที่จะดำรงสืบสานวัฒนธรรมหมอลำต่อไปในอนาคต

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ประสพการณ์ในการวิจัยภาคสนามเรื่องการแสดงหมอลำคณะเสียงอีสาน ทำให้ผู้วิจัยพบประเด็นอื่น ๆ ที่น่าสนใจ คือ ควรศึกษาการให้โอกาสของคนที่มีใจรักในการแสดงในการทำงานเกี่ยวกับการแสดงหมอลำ

2.2 ควรศึกษาแนวทางการบริหารงานด้านวัฒนธรรมหมอลำ หาแนวทางของการดำเนินธุรกิจว่าจะเป็นการนำเสนอการแสดงรูปแบบใดเพื่อให้วัฒนธรรมหมอลำดำรงอยู่ต่อไปได้ในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์จากรองศาสตราจารย์ ดร.อนุกุล วิจารณ์สุขสมบูรณ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ขอขอบพระคุณ คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณบุคลากรหมอลำคณะเสียงอีสานทุกท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลด้านต่าง ๆ จนทำให้วิทยานิพนธ์เรื่องการแสดงหมอลำคณะเสียงอีสานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- ข้ามคม พรประสิทธิ์ และบุษกร บินตสันต์. (2553). *หมอลำ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จรัมโม ศรีหังสทอง. (2553). *ศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสานนกอ้อยอุไรพร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ทิตโส สุตสะแนน. (2558). หมอลำยุคพัฒนา. *วารสารทางอีสาน*, 3(34), 34-30.
- นพมาส แววหงส์. (2556). *ปริทัศน์ศิลปะการละคร ภาควิชาศิลปะการละคร คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภาณุพงศ์ ชงศรี. (2562). *เสียงอีสานลำเรื่องต่อกลอนสะท้อนคนรากหญ้า และคุณค่าของมนุษย์ในระบบทุนนิยม*. สืบค้นเมื่อ 25 กันยายน 2562, จาก <https://isaanrecord.com/2019/05/27/isaan-molam-band>.
- มัทนี รัตนิน. (2546). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับศิลปะการกำกับการแสดงละครเวที*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). *หลักการแสดงนาฏศิลป์ปริทรรศน์*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุริยา สมุทคุปต์. (2544). *คนชิงอีसान*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). นครราชสีมา: สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.